บทที่ 2

วิวัฒนาการของวรรณกรรมปัจจุบัน

วิวัฒนาการของวรรณกรรมปัจจุบันทั้งรูปแบบและเนื้อหามีเงื่อนไขขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย ดังนั้นเพื่อให้นักศึกษามองเห็นความคลี่คลายของวรรณกรรมปัจจุบันของไทย จึงจะแบ่งวรรณกรรมไทยปัจจุบันตามช่วงเวลาดังนี้

1. ยุคเริ่มแรก (พ.ศ. 2443 - 2471)
2. ยุครุ่งอรุณ (พ.ศ. 2472 - 2475)
3. ยุคศิลปะเพื่อชีวิต ถึง สมัยชาตินิยม (พ.ศ. 2476-2488)
4. ยุคกบฏสันติภาพ (พ.ศ. 2489 - 2500)
5. ยุคมืด (พ.ศ. 2501 - 2506)
6. ยุคฉันจึงมาหาความหมาย (พ.ศ. 2507 - 2515)
7. ยุควรรณกรรมเพื่อประชาชน (พ.ศ. 2516 - ปัจจุบัน)

1.ยุคเริ่มแรก (พ.ศ. 2443 - 2471)

ระยะนี้คือช่วงปลายรัชกาลที่ 5 ตลอดรัชกาลที่ 6 จนถึงรัชกาลที่ 7 ระยะเวลาเหล่านี้สังคมไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็วเนื่องจากได้รับอิทธิพลตะวันตก นักเรียนนอกที่ไปเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ จากยุโรปตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เดินทางกลับมาพร้อมกับความรู้ ความคิด ค่านิยมที่สั่งสมมาจากดินแดนเหล่านั้น สังคมไทยจึงไม่ได้พัฒนาไปเฉพาะด้านวัตถุ คือ มีไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ รถไฟ การจัดตั้งส่วนราชการต่าง ๆ การจัดระบบการศึกษา ฯลฯ แต่มีการพัฒนาไปในด้านวัฒนธรรมเป็นอย่างมากพร้อมกันไปด้วย เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย การเปลี่ยนแปลงค่านิยม มีการเลิกทาส เป็นต้น เครื่องสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยมากที่สุดในระยะนี้คือวรรณกรรม โดยมีหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ ที่ออกจำหน่ายมาตั้งแต่ พ.ศ. 2440 เป็นต้นมาเป็นสนามสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ ความคิด ค่านิยมใหม่ของสังคม วารสาร หนังสือพิมพ์ ตลอดจนบทวรรณกรรมที่มีอิทธิพลสำคัญในช่วงเวลานี้ได้แก่[1]

สยามประเภทรายเดือน (2440) ของ ก.ศ.ร. กุหลาบ เน้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์และประวัติบุคคลสำคัญ งานของเขาถูกโจมตีอย่างมากในระยะนั้นว่าเชื่อถือไม่ได้ แต่ก็ได้มีผู้นำชีวิตและผลงานของท่านผู้นี้มาศึกษา และได้พบว่า ก.ศ.ร. กุหลาบไม่ใช่นักคิดแต่งพงศาวดารขึ้นเองตามคำกล่าวหาแต่ได้ข้อมูลมาจากเอกสารของเก่าหายาก และเอกสารจากต่างประเทศ[2] บทความของ ก.ศ.ร. กุหลาบแสดงให้เห็นโลกทัศน์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ และ

---

[1] ข้อมูลจาก สุพรรณี วราทร, *ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย*. พระนคร : โครงการตำราฯ, 2519, หน้า 64-71.

[2] ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช (ผู้เรียงเรียง), *ชีวิตและงานของเพื่อนวรรณแสง ก.ศ.ร.กุหลาบ*. พระนคร : สำนักพิมพ์รัชนันท์, 2522.

วิทยาการแผนใหม่ เช่นการคัดค้านความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ดุลวิภาคพจนกิจ รายปักษ์ (2445 - 49) และ **ศิริพจนภาค** รายเดือน (2451) ของ ค.ว.ส. วัณณาโภ (เทียนวรรณ) เน้นบทความวิพากษ์วิจารณ์สังคมและเสนอข้อคิดอันเป็นประโยชน์ต่อการปกครอง แต่ก็เป็นข้อคิดที่ก้าวหน้าเกินยุคสมัย เนื่องจากเทียนวรรณได้ประสบการณ์จากการไปพบเห็นความเจริญของตะวันตกและพบปะผู้คนที่มีความรู้ ประกอบกับเป็นนักคิดจึงนำเอาความคิดของเขามาเผยแพร่เพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง แต่ความที่เป็นความคิดล้ำสมัยจึงทำให้ไม่ได้รับความสนใจหรือมีอิทธิพลเท่าที่ควร กลับเป็นภัยแก่ตัวผู้เขียนเองเสียด้วยซ้ำ เพราะในสมัยนั้นคนที่รู้หนังสือมีน้อย และค่านิยมของสังคมเก่ายังครอบงำอยู่อย่างเหนียวแน่น บทความบางชิ้นของเขาจึงได้รับการตอบโต้ บทความที่เขียนลงในหนังสือทั้งสองเล่มนี้มุ่งเสนอความคิดเห็นในเรื่องการปรับปรุงประเทศให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมอารยะประเทศ โดยขจัดขนบธรรมเนียมค่านิยมที่ล้าสมัยออกไปและเปลี่ยนค่านิยมใหม่ เช่น ความเสมอภาคของหญิงชาย เลิกระบบการมีภรรยาหลายคน เสนอแนะให้เลิกทาส เลิกบ่อนเบี้ย ห้ามสูบฝิ่น เลิกการกินสินบน การกดขี่ข่มเหงกัน ให้มีการจัดตั้งศาลยุติธรรม สร้างโรงเรียน สร้างถนน ขุดคลอง โรงพยาบาล ขยายการอุตสาหกรรม ตั้งธนาคาร และมีรัฐสภา เป็นต้น

ลักวิทยา รายเดือน (2443 - 45) ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และพระยาสุรินทราชา รวมกันดำเนินการและเป็นนักเขียน เป็นหนังสือที่เน้นงานแปลทั้งนวนิยายและเรื่องสั้นตะวันตก เช่น พระยาสุรินทราชาแปล **ความพยาบาท** จากเรื่อง **เวนเดตต้า** ของแมรี่ คอเรลลี่ เป็นนวนิยายแปลเป็นไทยเรื่องแรก เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีแต่งเรื่องสั้นแบบตะวันตกคือเรื่อง **คุณย่าเพ็ง**

ฉลกวิทยา รายเดือน (2443 - 48) ของหลวงวิลาสปริวัตร (เหลี่ยม วินทุพราหมณกุล) เน้นนวนิยายแปลแนวผจญภัยลึกลับ และบทวิจารณ์บ้านเมือง "ครูเหลี่ยม" เป็นผู้จัดทำและเขียนคนเดียวทั้งเล่มโดยใช้นามปากกาต่างๆ กัน นวนิยายแปลที่สำคัญคือ **สาวสองพันปี** แปลจากเรื่อง SHE ของเซอร์ เฮนรี่ ไรเดอร์ แฮกการ์ด ซึ่งเป็นแบบแผนให้กับนวนิยายผจญภัยของไทยในเวลาต่อมา

ทวีปัญญา รายเดือน (1447-50) เป็นวารสารของทวีปัญญาสโมสรซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งขึ้น ส่วนใหญ่ลงบทพระราชนิพนธ์ เช่น **นิทานทองอิน** โดยนายแก้วนายขวัญ ซึ่งเป็นนวนิยายสืบสวนสอบสวนเรื่องแรกของไทย

ผดุงวิทยา รายปักษ์ (2500—58) โรงพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ โดยนายเชียวฮวดเส็งครีบุญเรือง เป็นเจ้าของและผู้ดำเนินงาน นักเขียนสำคัญของหนังสือเล่มนี้คือ ศ.ร. (ม.จ.หญิง **สุขศรีสมร** เกษมศรี) แม่ลอาด (หลวงสารานุประพันธ์) ศรีสุวรรณ (หลวงนัยวิจารณ์) แลงทอง

(หลวงบุณยมานพพานิช) ยูปิเตอร์ (ละม่อม ศรีบุญเรือง) นวนิยายแปลที่เด่น คือ อาชยนิยายชุด นักสืบเชอร์ล็อคโฮล์มส์ และนวนิยายผจญภัยชุดทหารพระเจ้านโปเลียน

ศรีกรุง รายเดือน (2456–2470) นายสุกรี วสุวัต เจ้าของและผู้จัดทำ ลงบทประพันธ์ของนักเขียนและนักแปลหลายคน เช่น ศรีสุวรรณ แสงทอง เจ้าเงาะ แมวคราว (ชิต บูรทัต) บางขุนพรหม (หลวงรัชฎาการโกศล) มีนวนิยายแปลชุดอาแซนลูแปง ทหารพระเจ้านโปเลียน และนวนิยายไทยที่แต่งใหม่ เช่น นวนิยายรักโศก เรื่อง**ผิดถนน** โดยแมวคราว และอาชญนิยาย เรื่อง**เกียรติยศอ้ายผู้ร้าย** โดยคนดง เป็นต้น

เสนาศึกษาและแม่วิทยาศาสตร์ (2458–72) มีนักแปลสำคัญ เช่น แม่ลอาด ศิวะศริยานนท์ (พระวรเวทย์พิสิฐ) น.ม.ส.เสฐียรโกเศศ ศรีสุวรรณ แสงทอง พันธ์งาม (ม.จ.พงศ์รุจา รุจวิชัย) ลงพิมพ์นวนิยายเรื่องสั้นที่แปลจากตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ และเริ่มมีนวนิยายไทย คือ อาชญนิยาย เรื่อง**แพรดำ** ของหลวงสารานุประพันธ์ ซึ่งได้รับอิทธิพลมากจากบทภาพยนตร์ในสมัยนั้น

ไทยเขษม รายเดือน (2467–2478) นักประพันธ์ที่มีชื่อเสียงทั้งเก่าและใหม่ของหนังสือนี้คือ เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป อ.น.ก. (พระยาอุปกิตศิลปสาร) แม่ลัดดา (ขุนคำณวนวิจิตร) อายัณโณษ (ขุนธนกิจวิจารณ์) ส่ง เทพาสิตและดอกไม้สด วารสารไทยเขษมส่งเสริมการประพันธ์อย่างยิ่ง เพราะเปิดโอกาสให้คนภายนอกส่งบทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วร้อยกรองมาลงพิมพ์ได้ นวนิยายสำคัญที่ลงในไทยเขษมในช่วงยุคนี้คือ **ดาบศักดิ์สิทธิ์น้ำพี้** ของ อายัณโณษ ซึ่งเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องแรกของไทย แต่งเมื่อ พ.ศ. 2467 และมีนวนิยายผจญภัย เรื่อง **วารุณี** ของกาญจนาคพันธ์ เรื่องสั้นแบบตะวันตกของ ส่ง เทพาสิต นักประพันธ์นักเรียนนอก เช่นเรื่อง**ความงามไม่มี** เป็นเรื่องสั้นในแบบเสนอความคิดเห็นขัดแย้ง (conflict of idea) และเรื่อง**น้ำเสียง** เป็นเรื่องรักกระจุ๋มกระจิ๋มแต่มีเหตุบังเอิญเข้าแทรก ทั้งสองเรื่องพิมพ์ในปี พ.ศ. 2470 เรื่องสั้นที่มีชื่อเสียงมากคือเรื่อง **น้ำใจของนรา** และ **ทำอย่างไรจึงจะมีความสุขเมื่อแต่งงานแล้ว**[1] ลงในเริงรมย์รายปักษ์ งานเขียนของ ส่ง เทพาสิต นำท่วงทำนองแบบฝรั่งมาใช้ทั้งวิธีสร้างโครงเรื่องและบทสนทนา ส่วนดอกไม้สด นักเขียนรุ่นอ่อนอาวุโสและเป็นนักเขียนสตรี เริ่มงานประพันธ์ในปี พ.ศ. 2470 ด้วยบทละครเรื่อง **ดีฝ่อ**ลงในไทยเขษม

สวนอักษร (2469) นักเขียนในสังกัดส่วนมากเป็นนักเขียนรุ่นใหม่ที่เพิ่งมีชื่อเสียงในสมัยรัชกาลที่ 7 เช่น ศรีบูรพา แม่อนงค์ อบ ไชยวสุ อ.ก.รุ่งแสง (โพยม โรจนวิภาต) ฯลฯ สวนอักษรมีอายุเพียงแค่ปีเดียวจึงไม่มีบทประพันธ์สำคัญเป็นพิเศษ แต่เป็นแหล่งลงผลงานรุ่นแรกของนักเขียนซึ่งมีชื่อเสียงในเวลาต่อมา

กล่าวได้ว่า วรรณกรรมไทยในช่วง พ.ศ. 2443-2472 เป็นช่วงเวลาที่วรรณกรรมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปด้วยอิทธิพลจากตะวันตก ในด้านบันเทิงคดีงานแปลและดัดแปลงนวนิยาย

---

[1] ค.เจือ สตะเวทิน, *ประวัติหนังสือพิมพ์ไทย* พระนคร : บรรณกิจ, 2521 หน้า 42.

เรื่องสั้นจากต่างประเทศมีมาก และเริ่มมีผู้แต่งนวนิยายเรื่องสั้นของไทยตามแนวของตะวันเช่น นวนิยายผจญภัย นวนิยายสืบสวนสอบสวน อาชญนิยาย นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ และนวนิยายรัก ในด้านสารคดี นอกจากสารคดีประวัติศาสตร์ สารคดีชีวประวัติ และสารคดีวิชาการแขนงต่าง ๆ แล้ว การเขียนบทความทางการเมืองมีอยู่อย่างแพร่หลาย เนื่องจากได้คติความคิดใหม่จากตะวันตก ดังเช่นบทความพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6 ก.ศ.ร. กุหลาบ ต.ว.ส. วัณณาโภ ครูเทพ เป็นต้น ในด้านร้อยกรอง ไม่นิยมแต่งร้อยกรองเพื่อเล่านิทานเรื่องยาวเหมือนแต่เดิม แต่จะเป็นบทร้อยกรองสั้น ๆ บรรยายเหตุการณ์บ้าง ที่เป็นพัฒนาการใหม่ของร้อยกรองเห็นจะเป็นบทร้อยกรองเสนอข้อคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานร้อยกรองของ "ครูเทพ" (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) ซึ่งแต่งโคลงกลอนไว้เป็นจำนวนมากตั้งแต่ปี พ.ศ.2456-2485 โดยเฉพาะอย่างยิ่งร้อยกรองที่แต่งไว้ในช่วงปี พ.ศ. 2469-2475[1] เป็นช่วงที่แสดงแนวคิดทางการเมือง มุ่งวิจารณ์สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยเป็นสำคัญ เช่น วิจารณ์การ "รุกเงียบ" ของชาวจีนในไทยซึ่งเป็นผลร้ายต่อเศรษฐกิจของประเทศ ร้อยกรองบทนี้แสดงความคิดตรงกับบทความพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 6 เรื่อง "ยิวแห่งบูรพาทิศ" นอกจากนี้ "ครูเทพ" ยังเขียนร้อยกรองแสดงให้เห็นผลกระทบกระเทือนของสังคมไทยอันเกิดจากเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก และแสดงความคิดในเรื่องลัทธิการเมืองการปกครอง เป็นต้น

2. ยุครุ่งอรุณ (พ.ศ. 2472-2475)

ช่วงระยะเวลา 3 ปี ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ เป็นหัวเลี้ยวหัวต่ออีกช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทย เพราะได้เกิดวรรณกรรมประเภทการเมืองหรือวรรณกรรมเสนอข้อคิดเห็นขึ้นอย่างมากมาย เนื่องจากสภาพของสังคมการเมืองไทยเป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ปัญหาสำคัญของประเทศในขณะนี้คือปัญหาเศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะเสื่อมโทรมกว่าสมัยใด ๆ เนื่องจากผลต่อเนื่องจากการใช้จ่ายมากในรัชกาลก่อน ประกอบกับเป็นระยะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ความตึงเครียดทางเศรษฐกิจจึงก่อให้เกิดปัญหาทางการเมือง ความระส่ำระสายทางการปกครองด้วย เพราะวิธีหนึ่งของการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจคือการตัดทอนรายจ่ายส่วนพระองค์พระมหากษัตริย์ ตัดทอนค่าใช้จ่ายส่วนราชการตลอดจนลดจำนวนข้าราชการให้เหลือเท่าที่จำเป็น ซึ่งเรียกกันว่า "ดุลยภาพ" จึงทำให้เกิดความระส่ำระสายในหมู่ข้าราชการที่ถูก "ดุลยภาพ" เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงเรื่องอัตราภาษีใหม่ ประกอบกับลักษณะการปกครองในแบบราชาธิปไตยการถือยศถือศักดิ์ตามค่านิยมในสังคมขณะนั้นเป็นเครื่องถ่วงให้ประเทศชาติไม่อาจก้าวหน้าไปได้ไกลตามความผันแปรของโลก ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จึงผลักดันให้บุคคลคณะหนึ่งประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ พลเรือน พ่อค้า ในนามของ "คณะ

---

[1] อ่านเพิ่มเติม อาอพร มีสินทางกูร, "โคลงกลอนของครูเทพ : ศิลปะเพื่อชีวิต" ชีวิตและงานของครูเทพ ชลธิรา กลัดอยู่ บรรณาธิการ, พระนคร : โครงการตำราฯ, 2518, หน้า 149-186.

ราษฎร์" ภายใต้การนำของพระยาพหลพลหยุหเสนา ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศ เมื่อ 24 มิถุนายน 2475 เพื่อทำการแก้ไขฐานะของประเทศให้ดีขึ้นและนำระบอบประชาธิปไตยมาปกครองประเทศ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวให้เมื่อ 24 มิถุนายน และฉบับถาวรเมื่อ 10 ธันวาคม 2475

วรรณกรรมในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงเป็นวรรณกรรมที่เน้นสาระและความจริงมากขึ้น ในระยะนี้มีงานแปล และงานแปลงวรรณกรรมต่างประเทศน้อยลง วรรณกรรมมีลักษณะเป็นไทยแท้ แสดงบุคลิกของตนเองมากขึ้นกว่าแต่ก่อน จุดเด่นของวรรณกรรมในยุคนี้ คือ เนื้อหาเข้มข้น และเสนอข้อคิดอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและการเมือง เช่น ในด้านสารคดี บทความทางการเมืองแพร่หลายมาก หนังสือพิมพ์ไทยใหม่รายวันมักจะลงบทความทางการเมืองเพื่อส่งเสริมและเรียกร้องให้ไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย และเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมใหม่ เช่น บทความขนาดยาวชื่อ **ชีวิตของประเทศ** ของนาวาเอก พระยาศราภัยพิพัฒน์ ร.น. (ศรทอง) ลงในไทยใหม่รายวันประมาณ พ.ศ. 2470 และบทความของศรีบูรพาชื่อ **มนุษยภาพ** ลงในศรีกรุง พ.ศ. 2474 เรียกร้องการปกครองในระบอบใหม่เช่นเดียวกัน ซึ่งมีผลทำให้หนังสือพิมพ์ถูกปิด แท่นพิมพ์ถูกล่ามโซ่

ในด้านบันเทิงคดี ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2472 เป็นต้นมา นวนิยายเรื่องสั้นมีลักษณะเป็นไทยแท้มากกว่าแต่ก่อน คือ ตัวละครเป็นไทยล้วน ไม่สมมุติตัวละครเป็นฝรั่ง ใช้เหตุการณ์ที่เป็นจริงในสังคมไทยประกอบท้องเรื่อง มีการบรรยายฉาก บทสนทนาสมจริงกว่าแต่ก่อน และที่สำคัญคือ เริ่มมีนวนิยายเรื่องสั้นในแนวเรื่องอย่างใหม่ คือ นวนิยายเรื่องสั้นประเภทเสนอข้อคิดและสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นครั้งแรก ผู้ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ริเริ่มการประพันธ์ประเภทนี้คือ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ โดยทรงนิพนธ์เรื่อง **ละครแห่งชีวิต** เมื่อปี พ.ศ.2472 เป็นนวนิยายในแนวแปลกที่ไม่เคยมีใครเขียนมาก่อนและได้เป็นแบบฉบับให้แก่นักเขียนรุ่นหลังหลายประการ เช่น เป็นนวนิยายเสนอข้อคิด ม.จ. อากาศ ฯเสนอข้อคิดหลายอย่างเช่น เรื่องคนตะวันออกและตะวันตกไม่มีวันจะร่วมชีวิตกันได้ โจมตีค่านิยมสังคมไทยที่นิยมการมีภรรยามาก นอกจากนี้ยังให้คติสอนใจในเรื่องการต่อสู้ชีวิต และยอมรับความผันผวนของชีวิตอย่างกล้าหาญ นอกจากเป็นนวนิยายเสนอข้อคิด ยังเป็นเรื่องที่ใช้ตัวละครเป็นบุคคลที่มีชีวิตในขณะนั้น เป็นนวนิยายชีวิตต่างแดน (exotic novel) เรื่องแรก นอกจากนี้ยังเป็นนวนิยายเรื่องแรกที่ทำให้เกิดการวิจารณ์นวนิยายอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก[1] คือ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงวิจารณ์เรื่องละครแห่งชีวิต แต่น่าเสียดายที่การวิจารณ์ยังเป็นของใหม่จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ผู้ประพันธ์ ถึงขั้นมีบทโต้ตอบกันระหว่างผู้วิจารณ์และนักเขียน การ

[1]อ่านบทวิจารณ์และบทโต้ตอบได้ใน ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ ผู้รวบรวม, หม่อมเจ้าอากาศดำเกิงกับงานประพันธ์, พระนคร : บรรณกิจ, 2518, หน้า 151-186.

วิจารณ์นวนิยายของไทยในระยะต้นจึงไม่เจริญงอกงามเท่าที่ควร ต่อจากเรื่องละครแห่งชีวิต ม.จ.อากาศวทรงนิพนธ์นวนิยายเรื่อง **ผิวเหลืองผิวขาว** ในปีต่อมา และยังทรงนิพนธ์เรื่องสั้นขนาดยาวอีกหลายเรื่อง ล้วนแต่เป็นนวนิยายเรื่องสั้นที่แสดงข้อคิดประการใดประการหนึ่งหรือหลายประการ นอกจากหม่อมเจ้าอากาศ ฯ นักเขียนที่มีอิทธิพลมากในยุคนี้คือกลุ่มสุภาพบุรุษ อันได้แก่ ศรีบูรพา ดอกไม้สด และแม่อนงค์ ซึ่งเป็นกลุ่มนักเขียนของหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษรายสัปดาห์ที่ดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2472 ดอกไม้สดเขียนนวนิยายเรื่อง **ศัตรูของเจ้าหล่อน** เป็นเรื่องแรก และเป็นนักเขียนที่ริเริ่มนวนิยายชีวิตครอบครัวเป็นคนแรกด้วย นวนิยายของดอกไม้สดสะท้อนภาพของผู้ดีเก่าที่ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมความดีแม้ว่าชีวิตจะผันผวนและเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมไป แต่ในขณะเดียวกันดอกไม้สดก็แสดงทีท่าไม่พอใจในขนบประเพณีล้าสมัยบางอย่าง และนำเอาความคิดและค่านิยมตะวันตกบางประการมาเสนอไว้ด้วย นวนิยายของดอกไม้สดจึงประสบความสำเร็จกว่านักเขียนคนอื่น ๆ เพราะตัวละครมีบุคลิกมั่นคง เป็นผู้ที่รักษาความดีงามตามแบบคนรุ่นเก่าอย่างน่ายกย่องและในขณะเดียวกันก็ปรับปรุงเอาค่านิยมใหม่มาใช้ได้อย่างไม่เคอะเขิน นอกจากนี้ผู้เขียนยังมีจุดประสงค์หนักแน่นที่จะให้ข้อคิดแก่คนอ่านนอกไปจากความบันเทิง และผู้แต่งมีความประณีตต่องานเขียนของตนอย่างมาก

ศรีบูรพาเริ่มงานเขียนตั้งแต่ พ.ศ. 2460 เมื่อยังเป็นนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ นวนิยายเรื่องแรกคือ **คมสวาทบาดจิต** จากนั้นก็เขียนนวนิยายและเรื่องสั้นอีกหลายเรื่องโดยมากเป็นเรื่องรัก เช่น **ปราบพยศ มารมนุษย์ ลูกผู้ชาย โลกสันนิวาส หัวใจปรารถนา อำนาจใจ แสนรักแสนแค้น** ศรีบูรพาเปลี่ยนแนวการเขียนมาสู่วรรณกรรมเสนอข้อคิดในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2475 ได้เขียนนวนิยายเรื่อง **สงครามชีวิต** โดยได้รับแรงบันดาลใจจากนวนิยายรัสเซียเรื่อง **รักของผู้ยากไร้** (Poor People) ของ ดอสโตเยฟสกี้ จากนั้นเป็นต้นมา งานเขียนทั้งเรื่องสั้น นวนิยาย เรื่องแปล บทความ สารคดี จะมีแนวคิดทางการเมืองชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ[2]

มาลัย ชูพินิจ (แม่อนงค์)เป็นนักเขียนที่มีงานวรรณกรรมจำนวนมากและมากประเภท จึงเป็นนักเขียนที่มีนามปากกามากคนหนึ่ง ผลงานรุ่นแรกของคุณมาลัยลงพิมพ์ในเสนาศึกษา และแผ่วิทยาศาสตร์ ไทยเขษม ดรุณเกษม สวนอักษร สมานมิตรบันเทิง ฯลฯ ทั้งบทความ เรื่องสั้น นวนิยาย เรื่องแปล ฯลฯ มาลัย ชูพินิจ เป็นทั้งนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์เช่นเดียวกับศรีบูรพา และได้ร่วมมือกันทำหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ที่สำคัญคือบางกอกการเมือง พ.ศ. 2470 เป็นหนังสือพิมพ์รายวันประเภทเสนอข่าวและบทความทางการเมืองและมีนวนิยายเรื่องยาวลงต่อเนื่องกันทุกฉบับด้วย จากนั้นร่วมกันทำหนังสือสุภาพบุรุษ ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2472 และดำเนินการอยู่ 2 ปีก็ล้มเลิกเพราะขาดทุนเนื่องจากแม้หนังสือจะขายดีแต่ผู้จัดทำขาดความ

---

[1]อ่าน ศิทธิชัย แสงกระจ่าง ผู้แปล, *รักของผู้ยากไร้*, พระนคร : ดวงกมล, 2520.

[2]อ่าน รุ่งโรจน์ สุวรรณอภิชน, *ศรีบูรพา ศรีแห่งวรรณกรรมไทย*, พระนคร : พาสิโก, 2522.

รู้เรื่องธุรกิจ หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษได้รวมนักประพันธ์มีชื่อแห่งยุคไว้ได้มาก และเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อยุคหนึ่งของวรรณกรรมไทย จากหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ มาลัย ชูพินิจยังได้ทำหนังสือพิมพ์ไทยใหม่รายวันประชาชาติ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์การเมืองฉบับแรกของไทย ดำเนินงานภายใต้ความอำนวยการของพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีกำเนิดขึ้นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีอิทธิพลในการชี้นำความคิดที่ถูกต้องเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน ในปี พ.ศ. 2505 มาลัย ชูพินิจ จึงได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางวารสารศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลงานทางด้านบันเทิงคดีที่มีชื่อเสียงคือ **แผ่นดินของเรา** (2486) **ทุ่งมหาราช** (2494) **บ้านสร้าง ศึกอนงค์ เกิดเป็นหญิง** เป็นต้น[1]

3. ยุคเริ่มศิลปะเพื่อชีวิตถึงสมัยชาตินิยม (พ.ศ. 2476-2488)

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร์แล้ว สังคมไทยเปลี่ยนไปจากเดิมมาก คนชั้นกลางมีอำนาจควบคุมเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม วรรณกรรมส่วนใหญ่ในระยะนี้จึงสะท้อนภาพของคนชั้นกลาง และความคิดแบบเสรีนิยมอันเนื่องมาจากหลักการของประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นความเสมอภาคและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญปรากฏให้เห็นชัดในงานวรรณกรรมเกือบทุกชิ้น เช่น ความคิดเรื่องความเสมอภาคของคนในสังคม ความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย โดยเฉพาะน่าสังเกตว่าตัวละครผู้หญิงในวรรณกรรมยุคนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด นักเขียนที่เด่นในยุคนี้คือนักเขียนที่มีผลงานรุ่นแรกมาในยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว เช่น ดอกไม้สด เขียน **ชัยชนะของหลวงนฤบาล ผู้ดี หนึ่งในร้อย** อนงค์ใน **หนึ่งในร้อย** เป็นหญิงสาวตามสมัยที่ไม่ทิ้งคุณสมบัติที่เหมาะที่ควรของกุลสตรี แต่ขณะเดียวกันก็มีบทบาททัดเทียมผู้ชาย มั่นใจในตนเองสมกับเป็นหญิงที่เกิดในยุคได้สิทธิเสรีภาพใหม่ เช่น เมื่อมีความรักก็แสดงออกถึงขั้นออกปากฝากรักฝ่ายชายก่อน ก.สุรางคนางค์ เขียน **หญิงคนชั่ว** สะท้อนภาพผู้หญิงในอีกมุมหนึ่ง แต่ก็เป็นการแสดงสิทธิของผู้หญิงโดยนัยกลับกันกับดอกไม้สด โดยชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงกลายเป็นวัตถุบำเรอความใคร่ เพราะสังคมผลักดันให้เป็นไปเช่นนั้น เรื่อง**ความคิดคำนึง** ของ ก.สุรางคนางค์ เปิดโอกาสให้คนใช้อย่างจวนได้ใฝ่ฝันถึงการเปลี่ยนฐานะทางสังคมของตน และการต่อสู้กับการกดขี่ทางชนชั้นแม้จะเป็นเพียงความคิดคำนึงก็ตาม แต่ในระยะเวลาต่อมา ก.สุรางคนางค์กลับเปลี่ยนแนวการเขียนเป็นนวนิยายรักพาฝัน เช่น **บ้านทรายทอง พจมาน สว่างวงศ์** เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี วรรณสิริ ดวงดาว ร.จันทะพิมพะ ซึ่งเป็นนักเขียนสตรีที่ได้รับอิทธิพลจากดอกไม้สดและมีอิทธิพลต่อนักเขียนสตรีในยุคต่อมา นอกจากนักเขียนสตรีที่กล่าวไปแล้ว ยังมีนักเขียนในกลุ่ม สุภาพบุรุษ-ประชามิตร ได้แก่ สด กูรมะโรหิต เขียนนวนิยายรักต่างแดนเรื่อง **ปักกิ่งนครแห่งความหลัง** โดยได้

---

[1]อ่านเพิ่มเติมได้จาก สุธิรา สุขนิยม, *ประวัติมาลัย ชูพินิจ*, พระนคร : สำนักพิมพ์การเวก, 2522.

รับอิทธิพลจากหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง ยาขอบเสนองานอิงประวัติศาสตร์อันลือลั่น เรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** (2475) ไม้ เมืองเดิม เริ่มเขียน **แผลเก่า** ต่อด้วย **ทหารเอกพระปัญจรู** เกวียนหัก **ขุนศึก** และเรื่องสั้นเรื่องยาวอีกมาก[1] ตามแนวนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่อาย้ณโฆษวางไว้ ป.อินทรปาลิตเขียนนวนิยายรักโศก และเรื่องตลกอมตะชุด **พล นิกร กิมหงวน** แม่อนงค์ เขียน **แผ่นดินของเรา** งานเด่นของศรีบูรพา ในช่วงนี้คือ **ข้างหลังภาพ** เป็นนวนิยายรักต่างวัยในต่างแดนให้ข้อคิดเรื่องค่านิยมเก่า-ใหม่ และความขัดแย้งของสังคมเป็นอย่างดี ม.ร.ว.นิมิตร มงคล นวรัตน์ เขียนนวนิยายการเมืองในเชิงอุดมคติ เรื่อง **เมืองนิมิตร** (2482) จากในคุกขณะถูกจองจำด้วยคดีกบฏวรเดช มนัส จรรยงค์ นักเขียนเรื่องสั้นชั้นครู เขียน **จับตาย ชาติ๊ะ ท่อนแขน นางรำ** ในลักษณะให้ความระทึกใจในการดำเนินเรื่องและจบอย่างพลิกความคาดหมายตามแนวเรื่องสั้น ของ โอ. เฮนรี่ และ กี เดอ โมปัสซังต์ นวนิยายเรื่องสั้นที่กล่าวมาแล้วนี้ ล้วนแต่เสนอเรื่องราวของคนชั้นกลางและความสับสนในความผันผวนของชีวิตชนชั้นสูง อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งบางครั้งนักเขียนก็แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นกลาง บางครั้งก็แฝงความอาลัยในอดีต กล่าวอีกนัยหนึ่งวรรณกรรมในระยะนี้สะท้อนความคิดค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงใหม่ และบางอย่างก็ขัดกับค่านิยมเดิมอย่างมาก งานเขียนเหล่านี้แม้บางเรื่องยังมีตัวละครเป็นคุณพระคุณหลวง และสร้างบรรยากาศของสังคมเก่าอยู่บ้าง แต่ก็มักจะแสดงให้เห็นการต่อสู้แข็งขืนต่อประเพณีโบราณ ในนวนิยายรักก็จะแสดงออกมากในเรื่องการต่อต้านการครอบงำ นอกจากนี้มักแสดงความขัดแย้งในเรื่องความคิด ความเชื่อ ค่านิยมในสังคม ตลอดจนความขัดแย้งทางการเมืองมีอยู่มากดังที่เกิดกบฏวรเดช การต่อสู้เพื่อให้ได้ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์จึงยังมีอยู่แม้จะแสดงออกได้ไม่ง่ายนัก เช่น นวนิยายเรื่อง**เมืองนิมิตร** ส่วนกลวิธีการเขียนใช้ลักษณะของการละท้อนภาพสมจริงมากกว่าเป็นเรื่องจินตนิยม

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 ไทยตกอยู่ในภาวะสงครามมหาเอเชียบูรพา เมื่อญี่ปุ่นประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกา เราได้รับผลกระทบจากสงครามไปด้วยโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ เกิดความขาดแคลนไปทั่ว ในด้านการพิมพ์กระดาษมีราคาแพงและหายาก หนังสือพิมพ์บางเล่มต้องปิดตัวเองโดยปริยาย เช่น เอกชน สวนอักษร ศิลปิน ฯลฯ นอกจากผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่สองนี้แล้ว เหตุการณ์ภายในที่มีบทบาทต่อวงวรรณกรรมไทยอีกอย่างหนึ่งคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2485 วรรณคดีสมาคมฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ พร้อมกับลัทธิชาตินิยม และการส่งเสริมวัฒนธรรมและภาษาไทย ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผลกระทบต่อวรรณกรรม คือ การปรับปรุงตัวอักษรไทย และวางหลักเกณฑ์การเขียนหนังสือไทยใหม่โดยงดใช้อักษรพยัญชนะที่มีเสียงซ้ำกัน เช่น พ ฤ ฤา ภ ภา ช ด ฆ ณ กำหนดให้เขียนหนังสือไทยด้วยคำไทยแท้ เช่น พฤกษา เขียน พรึกลา ฤทธิ์ เขียน ริทธิ์ เฒ่า เขียน เถ้า เป็นต้น นอกจากนี้มีการวางระเบียบ

---

[1] อ่านเพิ่มเติมได้จาก ยศ วัชระเสถียร, *มนัส จรรยงค์ และไม่มีสงสัย*. พระนคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2520.

การใช้คำแทนชื่อ และคำรับ คำปฏิเสธ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับที่ 59 เช่น คำแทนชื่อเอกพจน์ใช้ **ฉัน ท่าน เขา/มัน** พหูพจน์ใช้ **เรา ท่านทั้งหลาย เขาทั้งหลาย/พวกมัน** ส่วนคำรับ ใช้ **จ๊ะ** คำปฏิเสธ ใช้ **ไม่** ผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยชุดนี้ ทำให้วงการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ของไทยเกิดความปั่นป่วนอย่างยิ่ง นักเขียนได้รับความยุ่งยากและสับสนในการสะกดตัวให้ถูกต้องตามวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และทำให้บทประพันธ์จืดชืด อ่านยาก และหมดรสชาติในการอ่าน เพราะภาษาอยู่ในยุค "อักขรวิบัติ" โดยสมบูรณ์ นักเขียนบางคนถึงกลับวางปากกาเลิกเขียนไปเลย เช่น ยาขอบ นอกจากการเปลี่ยนแปลงตัวอักษร สรรพนาม คำขานรับ คำปฏิเสธดังกล่าวมาแล้ว สิ่งที่นักประพันธ์ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของความคิดและศิลปะการประพันธ์อย่างร้ายแรง คือ บทประพันธ์ที่ตีพิมพ์ได้จะต้องถูกเซนเซอร์อย่างเข้มงวดให้เป็นไปตามรสนิยมของผู้นำประเทศในสมัยนั้น[1] นักประพันธ์หลายคนจึงหยุดเขียนเรื่องไประยะหนึ่ง เช่น มาลัย ชูพินิจ หยุดเขียน **แผ่นดินของเรา** ซึ่งพิมพ์ภาคต้นลงในประชามิตร-สุภาพบุรุษไประยะหนึ่ง สด กูรมะโรหิต เตรียมสร้างโรงเลี้ยงไก่ เพราะหนังสือพิมพ์เอกชนต้องหยุดชะงักการพิมพ์เนื่องจากไม่มีกระดาษด้วย มนัส จรรยงค์ ไปประกอบอาชีพกสิกรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในยุคนี้ได้มีนักเขียนกลุ่มหนุ่มสาวเกิดขึ้นอีกมากมาย และจะมีบทบาทในระยะเวลาต่อมา เช่น อิศรา อมันตกุล เสนี เสาวพงศ์ วิลาศ มณีวัต อิงอร อุษณา เพลิงธรรม สุวัฒน์ วรดิลก นิตยา นาฏยสุนทร อ.อุดากร เป็นต้น

4. ยุคกบฏสันติภาพ (พ.ศ. 2489- 2500)

เป็นระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 วงวรรณกรรมไทยในช่วงระยะเวลานี้เกิดปะทะกันทางความคิดอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มความคิด "ศิลปะเพื่อศิลปะ" และ "ศิลปะเพื่อชีวิต" ทำให้เกิดแบ่งแยกนักเขียนออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มหนึ่งมีผลงานหนักไปทางเรื่องพาฝันในแนวต่าง ๆ อีกกลุ่มหนึ่งมีผลงานหนักไปในทางเสนอข้อคิดเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่เป้าหมายเดิมที่วางไว้ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง วรรณกรรมในช่วงเวลานี้ จึงเป็นเรื่องที่หนักไปในทางเสนอข้อคิดและอุดมการทางการเมือง การเรียกร้องความเสมอภาคและเสรีภาพเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สภาพที่ดีขึ้น ความจริงก็คือ แนวคิดในกลุ่มแรกนั้นสืบทอดมาจากวรรณกรรมในยุคแรก และยังคงได้รับความนิยมอยู่ทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน ส่วนแนวคิดในกลุ่มหลังนั้นเริ่มจะฟักตัวขึ้นก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองและขยายตัวไปอย่างรวดเร็วในกลุ่มนักเขียนนักหนังสือพิมพ์ทั้งสองกลุ่มต่างผลิตผลงานออกมาในจำนวนพอ ๆ กัน และครองตลาดวรรณกรรมอย่างน่าพอใจทั้งสองกลุ่ม แต่ด้วยเหตุที่กลุ่มหลังเป็นนักเขียนกลุ่มก้าวหน้าและหัวรุนแรงทางการเมือง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกับฝ่ายปกครองด้วยการที่ดูเหมือนว่าเป็นการปะทะความคิดกันอย่าง

---

[1]อ้างถึงใน สุธิรา สุขนิยม, *ประวัติศาสตร์ ภูพิมิง*, พระนคร : สำนักพิมพ์การเวก, 2522, หน้า 41.

รุนแรงระหว่างนักเขียน 2 ค่าย ที่จริงจึงเป็นการปะทะความคิดระหว่างนักเขียนและฝ่ายบ้านเมืองมากกว่า

นักเขียนในกลุ่มแรก ได้แก่ ก. สุรางคนางค์ ซึ่งเปลี่ยนแปลงแนวการเขียนมาเป็นเรื่องรักแบบพ่อแง่แม่งอน เช่น **ดอกฟ้ากับโคมผู้จองทอง เขมรินทร์-อินทิรา บ้านทรายทอง พจมานสว่างวงศ์** ว. ณ ประมวญมารค เขียน **ปริศนา เจ้าสาวของอานนท์** สุวัฒน์ วรดิลก เขียน **รชนีบอด** อิงอร เขียน **นิทรา-สายัณห์** นอกจากนี้ยังมี ชอุ่ม ปัญจพรรค์ เปลื้อง ณ นคร พ.เนตรรังษี ดวงดาว วรรณสิริ สุภร บุนนาค ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ แสงทอง ป.อินทรปาลิต อาขอบ ไม้ เมืองเดิม เป็นต้น ส่วนนักเขียนในกลุ่มหลังคือนักเขียนหนุ่มสาวที่เริ่มมีผลงานมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีนักเขียนรุ่นเก่าเป็นผู้นำ เช่น ศรีบูรพา เขียน **จนกว่าเราจะพบกันอีก** และ **เลไปข้างหน้า** แม่อนงค์ เขียน **ทุ่งมหาราช** นักเขียนรุ่นใหม่ก็มี เสนีย์ เสาวพงศ์ ซึ่งเริ่มงานเขียนนวนิยายรักต่างแดนด้วยเรื่อง **ชัยชนะของผู้แพ้** และ **ไม่มีข่าวจากโตเกียว** ได้เริ่มนวนิยายแนวสัจนิยมในระยะนี้ด้วยเรื่อง **ความรักของวัลยา** และต่อมาด้วย **ปีศาจ** ศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์ เขียน **แผ่นดินนี้ของใคร** (2494) เปิดโปงความอยุติธรรมในสังคม และ **พรุ่งนี้ต้องมีอรุณรุ่ง** เสนอตัวละครที่ไม่ยอมจำนนต่อโชคชะตาเหมือนแต่ก่อน ลด กูรมะโรหิต เขียน **ระย้า เลือดสีแดง เลือดสีน้ำเงิน** แล้วยังมี **ไฟแดง** ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นักเขียนนอกจากนี้ก็มี อิศรา อมันตกุล ทวี เกตะวันดี รมย์ รดิวัน ซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์ด้วย ทางด้านเรื่องสั้นมี ลาว คำหอม เขียนเรื่องสั้นชุด **ฟ้าบ่กั้น** และอ.อุดากร เช่น เรื่อง **คาลมาชัก กลิ่นดินปืน และนันทิยา** เป็นต้น ทางด้านสารคดี มีบทความวิเคราะห์วรรณกรรมในแนวศิลปะเพื่อชีวิตหลายชิ้น **จินตนิยมและอัตถนิยม** ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ **ศิลปะวรรณคดีกับชีวิต** ของ บรรจง บรรเจอดศิลป์ **ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน** ของ ทีปกร (จิตร ภูมิศักดิ์) ในด้านร้อยกรอง มีบทร้อยกรองเพื่อชีวิตจากนักเขียนหลายคนที่ทรงอิทธิพลในระยะต่อมา เช่น นายผี/อินทรายุทธ อุชเชนี/นิด นรารักษ์ ทวีปวร เปลื้อง วรรณศรี กวีการเมือง (จิตร ภูมิศักดิ์) เป็นต้น

การรวมกลุ่มชมรมนักประพันธ์ ในปี พ.ศ. 2493 โดยมีวิลาศ มณีวัต และประหยัด ศ. นาคะนาท เป็นกำลังสำคัญ ช่วยทำให้นักเขียนรับผิดชอบต่อผลงานยิ่งขึ้น แต่ชมรมนี้ต่อมาต้องสลายตัวไปเนื่องจากการกวาดล้างทางการเมืองที่เรียกว่า "กบฏสันติภาพ" เมื่อปี พ.ศ. 2495 กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือศรีบูรพา ได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ไปเจรจากับ ม.จ.ประสพสุข สุขสวัสดิ์ นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยในขณะนั้นเพื่อขอร้องรัฐบาลให้ยกเลิกระบบเซนเซอร์และพระราชบัญญัติการพิมพ์ปี 2484 ซึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามจะนำมาใช้อีก แต่เกิด "หนอนบ่อนไส้" ทำให้กุหลาบ สายประดิษฐ์ ถูกตำรวจสันติบาลจับกุมตัวในข้อหา "ขบถภายในและนอกราชอาณาจักร" ผู้ที่ถูกจับกุมชุดนี้มีทั้งนักหนังสือพิมพ์ นักศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัย

ปัญญาชน และชาวบ้าน ทุหลาบ สายประดิษฐ์ พ้นจากคุมขังเมื่อ พ.ศ. 2500 เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามให้มีการพระราชทานนิรโทษกรรมในโอกาสครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้แนวทางวรรณกรรมเพื่อชีวิตชะงักงันตั้งแต่บัดนั้นและไม่มีโอกาสฟื้นตัวอีกนานตลอดยุคการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัตน์

5. ยุคมืดทางปัญญา (พ.ศ. 2501-2505)

เหตุการณ์บ้านเมืองที่สำคัญและมีผลกระทบต่อวงวรรณกรรมในช่วงเวลานี้ที่สำคัญคือ การปฏิวัติรัฐประหารของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัตน์ 2 ครั้งในปี 2500-2501 ซึ่งเป็นผลทำให้นักเขียนกลุ่มก้าวหน้าหรือกลุ่มศิลปะเพื่อชีวิตที่เริ่มสร้างแนวทางใหม่ของวรรณกรรมในยุคก่อนหน้านี้ต้องจำกัดบทบาทของตนลงอย่างมาก เนื่องจากหลังการรัฐประหารรัฐบาลมุ่งรักษาเสถียรภาพทางการเมืองโดยเร่งด่วนที่สุด และขจัดปัญหาคอมมูนิสต์ภายในประเทศ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 จึงเป็นเครื่องลิดรอนเสรีภาพทางปัญญาอย่างโจ่งแจ้ง และมีผลในการปรามนักเขียนหัวก้าวหน้าได้อย่างเด็ดขาด ดังเช่นข้อความในข้อ 6 ของประกาศฉบับนี้ว่า

.....ข้อ 6 ข้อความซึ่งเป็นเท็จในลักษณะที่อาจทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตกใจหรือวิตกกังวล หรือเกิดความหวาดกลัว หรือข้อความในลักษณะที่เป็นการปลุกปั่นหรือยั่วยุให้เกิดความไม่สงบ หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือข้อความทำนายในทางที่อาจก่อให้เกิดความวิตกกังวลแก่ประชาชนในโชคชะตาของบ้านเมือง"[1]

ข้อความที่กล่าวมานี้กินความกว้างและอาจตีความเพื่อประโยชน์แก่ผู้กุมอำนาจอยู่ในมือได้ทั้งสิ้น และเป็นเครื่องมือในการกำจัดศัตรูทางการเมืองของรัฐบาลยุคนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ประกอบกับเป็นช่วงยุคมืดที่การปราบปรามฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลใช้สิ่งที่อยู่นอกเหนือกฎหมายเป็นเครื่องมือด้วย ดังนั้นถ้าจะวิเคราะห์วรรณกรรมในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 แล้ว จะเห็นได้ชัดว่าความบีบคั้นทางการเมืองมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อวรรณกรรม นักเขียนหัวก้าวหน้าต้องปิดฉากของตนเองไป ครีบูรพาเดินทางไปนอกประเทศและขอลี้ภัยทางการเมืองอยู่ต่างประเทศ โดยไม่ได้กลับมาอีกเลยจนสิ้นชีวิต อิศรา อมันตกุล ถูกจับโดยปราศจากข้อหาพร้อมกับนักเขียน นักหนังสือพิมพ์อีกจำนวนร้อย เสนีย์ เสาวพงศ์ หันไปเอาดีทางรับราชการ ศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์ และลาว คำหอม ไปยึดอาชีพอื่น บางคนต้องเปลี่ยนแนวการเขียนไปเพื่อความอยู่รอดของตนเอง ฉะนั้นในขณะที่วรรณกรรมในแนวเพื่อชีวิตชะงักไป วรรณกรรมในแนวเพื่อศิลปะกลับรุ่งเรืองขึ้นโดยปริยาย เสถียร จันทิมาธร กล่าวถึงงานเขียนในช่วงเวลานี้ว่า ".....งานเขียนที่ปรากฏออกมาทางด้านหลักจึงเป็นวรรณกรรมประเภทเน้นความบันเทิง

---

[1] อ้างประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ได้จาก สุชาติ สวัสดิศรี, แนวคิดของนักเขียนวรรณกรรมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2488-ปัจจุบัน", *วรรณกรรมปัจจุบัน* รายงานการสัมมนาการสอนวรรณกรรมไทยในระดับอุดมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 3-5 พฤษภาคม 2516, หน้า 44-5.

สะท้อนกิจกรรมส่วนตัวของชนชั้นสูงชนชั้นกลางผู้เสพสุขและได้เปรียบในสังคม ถ้าเป็นชีวิตของชาวบ้านผู้ยากไร้ก็มักจะถูกบิดเบือนใส่ร้ายอย่างไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง เช่น ชาวนาก็ถูกสะท้อนออกมาในแง่โง่เซ่อ กรรมกรก็มักจะเป็นอันธพาลเลือดร้อนชอบความรุนแรง หรือที่เป็นคนใช้ในบ้านผู้มีอันจะกินทั้ง ๆ ที่ต้องทำงานอย่างยากลำบากแสนสาหัส แต่จุดเด่นที่นักเขียนมักจะแสดงออกกลับเป็นนิสัยสอดรู้สอดเห็นและนินทาเจ้านาย ฯลฯ

นักเขียนที่ยึดครองถนนหนังสือในช่วงนี้มีอยู่ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มวรรณกรรมสะท้อนชีวิตประจำวันตามนิตยสารรายสัปดาห์ อีกกลุ่มหนึ่งเป็นนักเขียนในสกุลสยามรัฐอันเป็นค่ายที่เติบใหญ่ภายหลังบริษัทไทยพาณิชยการจำกัดตกต่ำ นักเขียนทั้งสองกลุ่มนี้พิจารณาทางด้านรูปแบบ มีส่วนแตกต่างกันตรงที่กลุ่มแรกเน้นความง่ายในการแสดงออกประสานไปกับรสแห่งความบันเทิงเพื่อให้คนเสพติดต่อเนื่องกันไปสัปดาห์ต่อสัปดาห์ ส่วนกลุ่มหลังประณีตด้านศิลปะการประพันธ์ โดยเฉพาะการใช้ภาษาและท่วงทำนองการแสดงออกที่แปลกใหม่ กล่าวทางด้านเนื้อหาก็ไม่แตกต่างกันมากนักโดยที่ด้านหลักยังสะท้อนความคิดเก่าที่ตกทอดมาจากสังคมเจ้าขุนมูลนาย นอกจากนั้นเนื่องจากนักเขียนทั้งสองกลุ่มส่วนมากเป็นคนชั้นกลางและอยู่ในสังคมแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา ลักษณะเสรีนิยมทางความคิดจึงค่อนข้างเด่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านกามารมณ์ ซึ่งได้รับการปรุงแต่งอย่างมากจะมีลักษณะค่อนไปทางอนาธิปไตย"[1]

ด้วยเหตุนี้ บันเทิงคดีในยุคนี้จึงถอยไปสู่แนวการเขียนแบบพาฝันที่นิยมมาแต่เดิม อย่างที่เสถียร จันทิมาธร กล่าวว่า "เน้นกิจกรรมส่วนตัวมากกว่ากิจกรรมทางสังคม นักกลอนกลายเป็นคนเพ้อฝันหนีหน้าจากสภาพความเป็นจริงอันร้ายกาจของสังคม นักเขียนเรื่องสั้นก็แข่งขันกันเสนอภาพของคนกลุ่มน้อยที่เสเพลตามร้านเหล้าและซ่องโสเภณี"[2] หรืออย่างที่ สุชาติ สวัสดิศรี กล่าวว่าวรรณกรรมยุคนี้เป็นแบบที่มี "การใช้ตัวเอกในทัศนะแบบคนชั้นกลางที่ต้องการรักษาสถานะเดิมในสังคมของตนไว้ หรือให้เนื้อเรื่องเอาใจคนจน ประเภทที่สงบเสงี่ยมเจียมตัว ลักษณะของตัวเอกเพียงแต่เปลี่ยนจากบรรดาศักดิ์แบบเก่า คือ คุณพระ คุณหลวง (ตามแนวของดอกไม้สด ดวงดาว ก.สุรางคนางค์) มาเป็น ดร.หนุ่มที่เพิ่งกลับจากนอก (ตามแนวนิตยสาร ศรีสัปดาห์ บางกอก และสกุลไทย) การดำเนินเรื่องและกลวิธีในการแต่งส่วนมากมักลอกเลียนและมักใช้แบบเดียวกันหมด กล่าวคือ นักเขียนสามารถรู้เรื่องราวภายในจิตใจของตัวละครได้หมด และตัดสินแทนให้ได้ไม่ว่าจะดีหรือเลวปานใดก็ตาม ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วลักษณะดังกล่าวนั้นหาใช่ลักษณะแท้จริงของชีวิตมนุษย์ที่พบอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันไม่"[3] แม้จะมีนักเขียนหัวก้าวหน้าผู้รอดพ้นจากการถูกจับกุมพยายามเสนอผลงานในแบบก้าวหน้าออกมา

---

[1] เสถียร จันทิมาธร, *คมเขียนหนังสือ*, พระนคร : ประพันธ์สาส์น, 2517, หน้า 11-12.

[2] *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 12.

[3] สุชาติ สวัสดิศรี บรรณาธิการ, "บทกล่าวนำ", *แด่เช็คสปีเยร์ รวมเรื่องสั้นส่วนสมัยของไทย*, พระนคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2519.

บ้าง เช่น รมย์ รดิวัน เจญ เจตธรรม นเรศ นโรปกรณ์ ฯลฯ จัดทำหนังสือ ชวัญใจ รายเดือน ในแนวเดียวกับหนังสือ สายธาร รายเดือนที่ออกในปี พ.ศ. 2501 มีเนื้อหาหนักไปทางด้านศิลปเพื่อชีวิต บทวิจารณ์ และเรื่องแปลของนักเขียนกลุ่มก้าวหน้า เช่น บรรจง บรรเจอดศิลป์ อินทรายุทธ อุชเชนี อิศรา อมันตกุล รมย์ รดิวัน และเสนีย์ เสาวพงศ์ แต่ก็อยู่ได้ไม่นานเมื่อถูกคุกคามก็จำเป็นต้องเลิกไป[1] และ กวีการเมืองเขียนบทกวีลงในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย (ยุคเก่า) ท้าทายอำนาจเผด็จการ เช่น โต้เรื่องการใช้มาตรา 17 เป็นอำนาจ ยกเลิกกฎหมายที่ดิน ซึ่งห้ามมีที่ดินเกิน 50 ไร่ การพยายามต่อต้านเผด็จการแสดงให้เห็นว่าการเรียกร้องความเป็นธรรมมีอยู่ตลอดไปไม่ว่าจะยากลำบากเพียงใด

วรรณกรรมในระยะนี้จึงเป็นหัวเลี้ยวที่สำคัญที่สุดอีกระยะหนึ่งในวงวรรณกรรมปัจจุบันของไทย เพราะทำให้วรรณกรรมทางปัญญาที่ฟักตัวมาอย่างดีเกือบจะสูญหายไป หรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องหยุดอยู่กับที่ ในขณะที่วรรณกรรมที่เรียกกันในระยะหลังว่า "วรรณกรรมน้ำเน่า" เฟื่องฟูถึงขีดสุด รวมทั้งการยึดครองอาณาจักรหนังสือของหนังสือกำลังภายใน เพราะนักเขียนกลุ่มที่แสดงตัวว่าไม่สนใจ ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ก็มีโอกาสงามที่จะผลิตผลงานที่เน้นความ "สะดวก" มากกว่า "ความประณีต" วรรณกรรมยุคนี้และที่สืบทอดต่อมาจึงมีลักษณะอย่างที่สุชาติ สวัสดิศรี สรุปไว้ 6 ประการ คือ

1. รกไปด้วยเรื่องผีไร้สาระ
2. นองไปด้วยเรื่องสัปดน
3. คาวไปด้วยเรื่องโลกีย์วิสัยที่ต่างพากันแข่งขันว่าผู้ใดจะวิจิตรพิสดารกว่ากัน
4. จัดจ้านไปด้วยเรื่องรักบนฟองสบู่ ปลูกสร้างความฝันบนวิมานในอากาศ กระทบกระเทียบเปรียบเปรยในทางอิจฉาริษยา
5. มากไปด้วยเรื่องบู๊ล้างผลาญและเรื่องการเมืองประเภท "ปลุกผี" ซึ่งไร้รากฐานความคิดและความถูกต้องทางการเมือง และ
6. มีบ้างเล็กน้อยที่นักเขียนเริ่มเป็นขบถกับตัวเองและสังคมที่เขามีชีวิตอยู่[2]

ในด้านร้อยกรอง วรรณกรรมร้อยกรองในแนวเพื่อชีวิตที่รุ่งเรืองในช่วง พ.ศ. 2495-2500 เช่น งานกลอนของ นายผี เปลื้อง วรรณศรี อุชเชนี ทวีปวร ฯลฯ หยุดชะงักไปพร้อมกับวรรณกรรมในรูปแบบอื่น ในช่วงระยะเวลานี้ ชมรมวรรณศิลป์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นกลุ่มนักกลอนเด่นของยุค การจัดพิมพ์หนังสือเล่มละบาทของชมรมเหล่านี้ เช่น อนุสาร วรรณศิลป์ ของจุฬา วรรณศิลป์ ของธรรมศาสตร์ เป็นสนามให้นักเรียนรุ่นใหม่รุ่นหนุ่มสาวได้แสดงฝีมือกันทั้งงานเรื่องสั้นและร้อยกรอง แต่งานกลอนส่วนใหญ่เป็นกลอนรักหวาน ๆ

---

[1] เรื่องเดิม, หน้า 13.

[2] สุชาติ สวัสดิศรี บรรณาธิการ, "บทกล่าวนำ", อนุสรณ์ที่ฝากไว้สู่ความตาย, พระนคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2516, หน้า 29.

รูปแบบถูกต้องตามฉันทลักษณ์ที่เล่าเรียนมา เช่น กลุ่มอนุสารวรรณศิลป์มี ประยอม ซองทอง มะเนาะ ยูเด็น จินตนา ปิ่นเฉลียว ประมวล โกมารทัต สุรศักดิ์ ศรีประพันธ์ ปิยะพันธ์ จำปาสุด อดุล จันทรศักดิ์ ภักดี ริมมาทุลทรัพย์ นภาลัย ฤกษ์ชนะ ส่วนกลุ่มวรรณศิลป์มี นิภา บางยี่ขัน ดวงใจ รวิปรีชา เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ทวีสุข ทองถาวร ฯลฯ งานร้อยกรองในระยะนี้จึงเป็นไปในลักษณะกลอนแสดงอารมณ์และความเพ้อฝัน จนกระทั่งสังคมศาสตร์ปริทัศน์ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2505 และพิมพ์บทกวีของอังคาร กัลยาณพงศ์ ในฉบับปฐมฤกษ์ บทที่ชื่อว่า "วักทะเล" เป็นจุดให้เกิดการตื่นตัวทางวรรณกรรมอย่างสูง เพราะเกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางทั้งหมู่ผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ปัญหาในการวิพากษ์วิจารณ์มักเป็นเรื่องรูปแบบ วงนักกลอนต่างกล่าวหาว่าอังคารเขียนร้อยกรองไม่ถูกฉันทลักษณ์ ซึ่งข้อนี้กลับเป็นใบเบิกทางให้แก่นักกลอนรุ่นใหม่ว่าไม่จำเป็นต้องเคร่งครัดในด้านรูปแบบนักมาจนปัจจุบัน นอกจากนี้อิทธิพลอีกอย่างหนึ่งจากงานของอังคารคือเนื้อหาที่แทรกข้อคิดในลักษณะที่สุชาติเรียกว่า "จิตสำนึกขบถ" ซึ่งแสดงออกในรูปของการใช้สัญญลักษณ์ เนื่องจากยังอยู่ในยุคมืดแต่สิ่งนี้สร้างความบันดาลใจให้แก่นักศึกษาปัญญาชนในสมัยนั้นอย่างมาก ดังปรากฏอิทธิพลของอังคารทั้งรูปแบบและเนื้อหาในงานของนักกลอนรุ่นหลัง เช่น วิโรจน์ ศรีสุโร เสฐียรพงษ์ ปกะวรรณ สุจิตต์ วงษ์เทศ เป็นต้น การเริ่มคิดวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ทำกันอย่างเงียบ ๆ และในกลุ่มเล็ก ๆ ได้มีโอกาสแผ่ขยายในวงกว้างออกไป และได้มีการรวมกลุ่มความคิดของคนรุ่นใหม่ซึ่งส่วนมากเป็นนักศึกษาปัญญาชนได้อย่างเป็นจริงเป็นจังในเวลาต่อมา

6. ยุคฉันจึงมาหาความหมาย (พ.ศ. 2506-2515)

หมดยุคเผด็จการเรืองอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัตน์ แม้ผู้รับช่วงอำนาจการปกครองต่อจะมีแนวทางไม่แตกต่างกันนัก แต่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลก็ทำให้บรรยากาศทางการเมืองที่ตึงเครียดมาตลอด 5 ปี คลี่คลายลงบ้าง วรรณกรรมในระยะนี้เกิดจากการรวมกลุ่มของนักศึกษาในสถาบันต่าง ๆ ซึ่งเริ่มเบื่อหน่ายบรรยากาศเฉื่อยชาทางการเมืองและความเน่าเฟะของสังคม จึงรวมตัวกันออกหนังสืออิสระแสดงปฏิกิริยาต่อความเป็นไปของสังคม และได้แพร่ความคิดนี้ในสถาบันการศึกษาในรูปของหนังสือเล่มละบาท หลังจากที่**สังคมศาสตร์ปริทัศน์**ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2505 และได้รับการต้อนรับจากนิสิตนักศึกษาและคนรุ่นใหม่อย่างมาก หนังสือเล่มนี้จึงเปิดฉากลงบทวิจารณ์สังคมอย่างเอาจริงเอาจังในเวลาต่อมา และได้รวบรวมคนรุ่นใหม่ไว้ได้โดยการตั้งชมรม "ปริทัศน์เสวนา" และเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นและความสามารถในเชิงการประพันธ์ของคนรุ่นใหม่ด้วย **สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา** ซึ่งได้สร้างนักเขียนนักวิจารณ์รุ่นใหม่ขึ้นอย่างมากในระยะนั้น เช่น โกมล คีมทอง รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ วิชัย โชควิวัฒน์ เทพสิริ สุขโสภา ไพฑูรย์ สินลารัตน์[1] ในปี พ.ศ. 2506

---

[1] สุชาติ สวัสดิศรี, แด่นักอ่าน, หน้า 28.

นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ กลุ่มหนึ่งรวมกันจัดทำหนังสือ **เจ็ดสถาบัน** ตีพิมพ์บทความ บทกวี เรื่องสั้น ที่แสดงความคิดเห็นต่อต้านสงครามเวียดนามและวิพากย์วิจารณ์บ้านเมือง นักเขียนรุ่นใหม่ เช่น สำเริง คำพะอุ ประพันธ์ ผลเสวก พงษ์ศักดิ์ พยัคฆวิเชียร ถือกำเนิดขึ้นมา รวมทั้งนักเขียนในกลุ่มวรรณศิลป์มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น ตุลยเทพ สุวรรณจินดา บัณฑิต ชุ่มนิกาย ภักดี ริมมากุลทรัพย์ วินิจฉัย โขสูงเนิน สุธีรา ชูโต นิธิ เอียวศรีวงศ์ อนุช อาภาภิรมย์ วิทยากร เชียงกูล สุชาติ สวัสดิศรี เริ่มเสนองานเขียนแสดงความไม่พอใจต่อสังคมในลักษณะต่าง ๆ กัน การแสวงหาแนวทางความคิดของคนรุ่นใหม่เริ่มสืบทอดต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ ด้วยการเกิดของหนังสือเล่มบาง ๆ จากสถาบันและกลุ่มต่าง ๆ เช่น ราวปี พ.ศ. 2508 กลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร นำโดย สุจิตต์ วงษ์เทศ ขรรค์ชัย บุนปาน ประทีป ชุมพล นิพนธ์ จิตรกรรม ฯลฯ รวมกลุ่มออกหนังสือ **ช่อฟ้า** หนักทางด้านวรรณกรรมและโบราณคดี การรวมกลุ่มของช่อฟ้า นำไปสู่การเกิดของ *กลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวย* ในปี พ.ศ. 2512 ซึ่งได้พิมพ์หนังสือและสร้างนักเขียนเรื่องสั้นและนักกลอน เช่น สุวรรณี สุคนธา ณรงค์ จันทร์เรือง มนัส สัตยรักษ์ เรืองชัย ทรัพย์นิรันดร์ ไพบูลย์ วงษ์เทศ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ฯลฯ ในระยะต่อมา ส่วนหนึ่งของนักเขียนกลุ่มนี้ได้เข้าทำงานกับค่าย*สยามรัฐ ชาวกรุง* ของประมูล อุณหธูป และค่าย*เฟื่องนคร* ของ รงค์ วงษ์สวรรค์ อีกส่วนหนึ่งรวมกับ*กลุ่มพระจันทร์เสี้ยว*ที่รวมตัวมาจากกลุ่มนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่จัดทำหนังสือ**ธุลี** ตะวัน เมื่อ พ.ศ. 2510 และ**กลุ่มคลื่นลูกใหม่** ของเสถียร จันทิมาธร การรวมกลุ่มโดยมีเวทีแสดงงานเขียนเช่นนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวรรณกรรมทั้งรูปแบบและเนื้อหา ด้านรูปแบบได้มีกลวิธีการเขียนแบบใหม่ ๆ เช่น การบรรยายแบบกระแสสำนึก (STREAM OF CONSCIOUSNESS) งานเขียนประเภทกึ่งสัญญลักษณ์กึ่งเหนือจริง (SEMI SURREALISM) การบรรยายความรู้สึกแล้วจบลงอย่างไม่หักมุม อย่างเรื่องสั้นของ โอ. เฮนรี่ หรือ ที เดอ โมปัสซัง เนื้อหาก็พัฒนาไปสู่การแสดงความคิดเห็นต่อสังคมรอบตัว ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในงานเขียน เช่น **คนบนต้นไม้** (2510) ของนิคม รายวา **แล้งเข็ญ** (2511) ของสุรชัย จันทิมาธร **ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย** (2512) **ของวิทยากร เชียงกูล รถไฟเด็กเล่น** (2512) ของสุชาติ สวัสดิศรี **คนโข** (2512) ของวีรประวัติ วงศ์พัวพันธุ์ **ค่ำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า** (2512) ของ วิสา คัญทัพ ในด้านนวนิยาย การที่องค์การ ส.ป.อ.เริ่มให้รางวัลนวนิยายดีเด่นตั้งแต่ปี 2511 ทำให้วงการแต่งนวนิยายคึกคักขึ้น เพราะได้รับการสนับสนุน นวนิยายที่ได้รับรางวัลคือ **เรือมนุษย์** ของกฤษณา อโศกสิน (2511) **จดหมายจากเมืองไทย** ของโบตั๋น (2512) **ณ ชื่อกาฬ์** ของสวรรณี สุคนธา (2513) ปี 2514 ไม่มีนวนิยายดีเด่นได้รับรางวัลและ**ตะวันตกดิน** ของกฤษณา อโศกสิน ได้รับรางวัลอีกครั้งในปี พ.ศ. 2515 อันเป็นปีสุดท้ายที่องค์การ ส.ป.อ.ให้รางวัล ปีเดียวกันนั้นสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยให้

---

[1] สุชาติ สวัสดิศรี, *แด่นักอ่าน*, หน้า 28.

วงเวียนชีวิต ของ สีฟ้า ได้รับรางวัล ปี 2516 **ข้าวนอกนา** ของ สีฟ้า ปี 2517 มีแต่รางวัลชมเชย 2 เรื่อง คือ **บ่วงกรรม** ของดวงใจ และ**ราคแก้ว** ของกฤษณา อโศกสิน แต่สมาคมผู้พิมพ์และจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทยตัดสินให้ **แด่คุณครูด้วยคมแฝก** ของนิมิตร ภูมิถาวร ได้รับรางวัลสังเกตได้ว่าหนังสือที่ได้รับรางวัลเหล่านี้มักเป็นนวนิยายสะท้อนภาพสังคม ในด้านสารคดี มีบทความวิจารณ์เรื่องการเมือง การเจาะลึกและเปิดโปงถึงสภาพเหลวแหลกของสังคม การรุกรานของจักรวรรดิ์ทุนนิยมต่างชาติ เช่น ญี่ปุ่น อเมริกา การเรียกร้องให้ยอมรับจีนแผ่นดินใหญ่ บทความเหล่านี้ตีพิมพ์ลงในหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา และมีอิทธิพลต่อการรวมพลังความคิดของนักศึกษามาก อิทธิพลของวรรณกรรมต่อสังคมในระยะนี้จึงมีมากกว่ายุคใด ๆ อาจจะเป็นเพราะสังคมไทยถูกบีบคั้นทางปัญญามาเป็นเวลานานประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่ง นักเขียนยุคนี้เป็นคนหนุ่มสาวไฟแรง และมีการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นส่วนใหญ่จึงมีการรวมพลังความคิดในฐานะคนรุ่นเดียวกันที่มีอุดมการตรงกัน ทำให้การผลึกกำลังความคิดของคนรุ่นใหม่เพื่อประโยชน์ของสังคมทำได้เหนียวแน่นกว่าครั้งใด ๆ ในประวัติศาสตร์ เกิดกลุ่มนักศึกษามากมายหลายกลุ่มในทุกสถาบัน เช่น กลุ่มสภาหน้าโดม (ธรรมศาสตร์) กลุ่มสภากาแฟ (เกษตร) กลุ่มเศรษฐธรรม (ธรรมศาสตร์) กลุ่มรัฐศึกษา และกลุ่มฟื้นฟูโชตัสใหม่ (จุฬา) กลุ่มวลัญชทัศน์ (เชียงใหม่) ชมรมคนรุ่นใหม่ (รามคำแหง) กลุ่มศิลปและวรรณลักษณ์ (ประสานมิตร) กลุ่มศิลปะ (เทคนิคโคราช) กลุ่มนักเขียนจากศิลปากร มหิดล เกษตร และศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย ซึ่งออกหนังสือ "กด" ที่แสดงให้เห็นว่าความคิดขัดแย้งระหว่าง "คนรุ่นเก่า" และ "คนรุ่นใหม่" ตลอดจนการวิเคราะห์บทบาทของตนเองต่อสังคมได้แพร่ขยายไปยังเยาวชนรุ่นเล็กแล้วด้วย กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้นำเอาผลงานเก่า ๆ ของนักเขียน นักคิด หัวก้าวหน้าในยุค พ.ศ. 2488-2500 มาตีพิมพ์เผยแพร่กันใหม่อีก เช่น งานของศรีบูรพา ทีปกร นายผี เสนีย์ เสาวพงศ์ และผลงานของนักเขียนรุ่นพี่คนที่มีบทบาทเด่นที่สุดในยุคนี้คือวิทยากร เชียงกูล ซึ่งเป็นนักเขียนที่มีผลงานมากและสม่ำเสมอทั้งบทความ เรื่องสั้น บทละคร และร้อยกรอง งานที่เขียนในระหว่างปี พ.ศ. 2508-2512 คือ **ฉันจึงมาหาความหมาย** กลุ่มสภาหน้าโดมนำมารวมพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2514 เป็นผลงานที่สะท้อนความคิดของคนรุ่นใหม่ในขณะนั้นเป็นอย่างดี นักเขียนอีกคนคือสุชาติ สวัสดิศรี มีผลงานเรื่องสั้นและกลอนเปล่ารวมเล่มชื่อความเงียบและยังได้สร้างนักเขียนนักวิจารณ์รุ่นใหม่ได้แก่ กมล กมลตระกูล จรัล ดิษฐาอภิชัย พิรุณ ฉัตรวณิชกุล เสกสรรค์ ประเสริฐกุล พิชิต จงสถิตวัฒนา ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ทรงยศ แววหงส์ ธัญญา ชุนชฎาธาร โกสุม พิสัย สถาพร ศรีสัจจัง พิบูลย์ศักดิ์ ละครพล ธีรยุทธ บุญมี วิสา คัญทัพ บุญส่ง ชเลธร รอ.จันทศิรี นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ มานพ ถนอมศรี ปัณฑูร กลั่นขจร วิรุณ ตั้งเจริญ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ ดีพร้อม ไชยวงศ์เกียรติ์ พิษณุ คุภ. วาณิช จรุงกิจอนันต์ รวี โดมพระจันทร์ จีระนันท์ พิตรปรีชา ฯลฯ นักเขียนรุ่นใหม่เหล่านี้มีทั้งอิทธิพลและบทบาทสำคัญในการปลุกสำนึกและรวมพลังทาง

การเมืองให้แก่ขบวนการ 14 ตุลาคม 2516 ที่นักเรียน นักศึกษาประชาชนได้ร่วมมือกันเรียกร้องเอกราชประชาธิปไตยกลับคืนมาสำเร็จ

7. ยุควรรณกรรมเพื่อประชาชน (พ.ศ. 2517-ปัจจุบัน)

หลัง 14 ตุลาคม 2516 เป็นยุคที่เรียกว่าประชาธิปไตยเบ่งบาน ถนนหนังสือจึงคึกคักเป็นอันมาก หนังสือเก่าที่นำมาพิมพ์ใหม่ หรือหนังสือใหม่ก็ตามต่างได้รับความนิยมซื้อจนต้องพิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำอีกหลายครั้ง แสดงให้เห็นความกระหายทางปัญญาของประชาชนที่อดกลั้นไว้เป็นเวลานาน หนังสือที่ขายดีคือหนังสือที่สะท้อนภาพสังคม หรือแสดงการต่อสู้กับระบบเผด็จการ หรือเปิดโปงขุดคุ้ยความทุจริตในวงการต่าง ๆ ตลอดจนหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับลัทธิและประเทศที่ปกครองด้วยลัทธิคอมมิวนิสต์เช่นจีนและรัสเซีย ซึ่งถูกวาดภาพให้เป็นปีศาจน่ากลัวมาแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์เรืองอำนาจ เสถียร จันทิมาธร ได้กล่าวถึงวรรณกรรมช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 ไว้หลายประการ มีข้อสรุปดังนี้[1]

1. หนังสือที่เสนอทฤษฎีทางการเมืองอย่างเอาจริงเอาจังมีมากขึ้น ทั้งที่ตีพิมพ์มาแล้วและแปลใหม่ เช่น **แคปิตะลิสม์ หลักลัทธิเลนิน สรรนิพนธ์เหมาเจ๋อตง รัฐและการปฏิวัติ แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์** ซึ่งตีพิมพ์ไม่ต่ำกว่า 4 ครั้ง หนังสือเหล่านี้ยังก่อให้เกิดบรรยากาศโต้เถียงขัดแย้งทางวิชาการเกี่ยวกับลัทธิต่าง ๆ อย่างคึกคักอีกด้วย

2. หนังสือเสนอความรู้และความคิดใหม่และการค้นคว้ารวบรวมความรู้ที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคมไทยได้รับความนิยมอย่างมาก โดยเฉพาะหนังสือเกี่ยวกับขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศ เช่น **คอมฯ ที่รัก** ของกลุ่มนายตำรวจ **ขบวนการคอมมิวนิสต์** ของประสิทธิ์ ไชยทองพันธุ์แห่งกรมแรงงานที่นำสมุดปกขาวของ กอ.รมน.มาเรียบเรียงใหม่ **ขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย** สุชาติ สวัสดิศรี เป็นบรรณาธิการ งานของนักวิชาการ เช่น **กลไกของสังคม** ของพัทยา สายหู **สันติประชาธรรม** ของป๋วย อึ๊งภากรณ์ **ปัญหาและทางออกของประเทศด้อยพัฒนา** ของวิทยากร เชียงกูล **โลกทรรศน์เยาวชน ปรัชญาสังคมนิยม** ของอนุช อาภาภิรม ตลอดจนงานวิเคราะห์สถานการณ์และงานเชิงประวัติศาสตร์การเมืองของปรีดี พนมยงค์

3. วรรณกรรมขุดคุ้ยเปิดโปงวงการและสถาบันต่าง ๆ เช่น **อตร. อันตราย อตร. ไอ้ตัวร้าย เบื้องหลังกรณีสวรรคตรัชกาลที่ 8 เรื่องของน้าพุ** ได้รับความนิยมมาก

4. การเฟื่องฟูของแนวทางศิลปะเพื่อชีวิต พิจารณา 2 ด้านคือ

ด้านหนึ่ง หนังสือเกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ในแนวทางเพื่อชีวิตได้รับความนิยมสูง งานของจิตร ภูมิศักดิ์ทุกเรื่อง **ศิลปะวรรณคดีและชีวิต** ของ บรรจง บรรเจอดศิลป์ **ทัศนะนักประพันธ์** ซึ่งรวมงานของเสนีย์ เสาวพงศ์ สรง พฤกษพร บรรจง บรรเจอดศิลป์

---

[1] เสถียร จันทิมาธร, *หมอบหมัดส์*. พระนคร : สำนักพิมพ์ศิริ, 2519 หน้า 103-113.

ฯลฯ มีอิทธิพลมาก

อีกด้านหนึ่งคืองานสร้างสรรค์ในแนวทางเพื่อชีวิตได้รับความสนใจต้อนรับจากผู้อ่านอย่างกว้างขวาง ทั้งงานเก่าและงานใหม่ เช่น **รวมเรื่องสั้นรับใช้ชีวิต**ของศรีบูรพา **ปีศาจ ความรักของวัลยา** ของเสนีย์ เสาวพงศ์ รวมเรื่องสั้นเช่น **เราจะฝ่าข้ามไป ด่านสาวคอย น้ำกินฟ้า ปลากินดาว** ของวิสา คัญทัพ **ก่อนไปสู่ภูเขา** ของสถาพร ศรีสัจจัง งานเรื่องสั้นและบทกวีของรวี โดมพระจันทร์ เรื่องสั้นของศรีดาวเรือง เป็นต้น ส่วนในด้านนวนิยาย **ทะเลฤาอิ่ม** ของสุวรรณี สุคนธา **โอ้มาดา** ของลีฟ้า **รัฐมนตรีหญิง บ่วงกรรม** ของดวงใจ น่าสนใจมาก

วรรณกรรมในยุคนี้นับว่ารุ่งเรืองเฟื่องฟูที่สุด ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ความมั่นใจในชัยชนะของประชาชนที่สามารถขจัดอำนาจเผด็จการไปได้ ทำให้นักเขียนกล้าแสดงออกอย่างเปิดเผย และค้นพบแนวทางการเขียนทั้งรูปแบบและเนื้อหาสำหรับตนเองมากขึ้น เนื้อหาของวรรณกรรมในช่วงนี้จะเจาะลึกลงไปถึงปัญหาของสังคมในประการต่าง ๆ ทั้งการสะท้อนภาพและชี้นำให้เห็นต้นตอของปัญหา ผู้เขียนเสนอภาพทั้งปัญหาชนบทและปัญหาในเมือง เช่น ปัญหาการขาดแคลนแพทย์ในชนบท ปัญหาที่ชาวนาต้องต่อสู้กับนายทุนและอำนาจอันไม่เป็นธรรม ปัญหาชนชั้นกรรมาชีพ ปัญหาโสเภณี เป็นต้น นักเขียนใหม่เกิดขึ้นมากมายพร้อมทั้งนักวิจารณ์และกลุ่มคนอ่าน วรรณกรรมเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดทัศนคติต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน พัฒนาการที่เด่นที่สุดของวรรณกรรมในยุคนี้คือเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นกระจกเงาสะท้อนภาพสังคมไปสู่การเป็นโคมไฟส่องนำหนทางอยู่รอดของสังคม หรืออย่างที่กล่าวกันว่า เปลี่ยนจากยุค "เราจะไปทางไหนกัน" มาเป็น "เราจะไปอย่างไรกัน" วรรณกรรมจึงทำหน้าที่ "ชี้นำ" ผู้อ่าน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง วรรณกรรมมีอิทธิพลทางความคิดต่อผู้อ่านอย่างจริงจัง และถูกใช้เป็นแนวรบในการต่อสู้ทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่าและใหม่ อันเป็นปรากฏการณ์ที่หลีกเลี่ยงมิได้

อย่างไรก็ตาม การเมืองเล่นงานวรรณกรรมอีกครั้งหนึ่งเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองเมื่อ 6 ตุลาคม 2519 รัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร มีนโยบายขวาจัด ได้มีคำสั่งลงนามโดย ร.ม.ต.มหาดไทย ให้สั่งเก็บรายชื่อหนังสือต้องห้ามรวม 15 รายการจาก 204 รายชื่อ จึงสร้างความเจ็บปวดแก่บรรดาผู้ที่ครอบครองหนังสือวรรณกรรมเพื่อชีวิตจำนวนมากมายที่ซื้อหาไว้ก่อนการปฏิรูป เพราะต้องเผาทิ้งหรือทำลายเสียก่อนที่จะโดนข้อหามีหนังสือต้องห้ามไว้ในความคุ้มครอง การกระทำครั้งนี้จึงเป็นการคุกคามเสรีภาพทางปัญญาอย่างหนัก ประกอบกับการปฏิรูปพร้อมกับเหตุการณ์นองเลือดสร้างความสะเทือนใจอย่างรุนแรง เป็นผลให้นักคิด นักเขียน นักศึกษา ประชาชนจำนวนมากเลือกทางเดินเข้าป่า ได้แก่นักวิจารณ์วรรณกรรม เช่น เสถียร จันทิมาธร ชลธิรา กลัดอยู่ นักเขียนเช่น เสกสรร ประเสริฐกุล จีรนันต์ พิตรปรีชา อนุช อาภาภิรม ลาวคำหอม ลี้ภัยไปอยู่สวีเดน เป็นต้น ส่วนที่ยังอยู่ก็จำกัดท่าทีก้าวร้าวและการแสดงออกโดยเปิดเผยของตนเองลง นักเขียนบางคนเลี่ยงไปสู่การใช้สัญญลักษณ์เพื่อ

ป้องกันตนเอง เช่น พิบูลศักดิ์ ละครพล ในเรื่อง **บนราวแห่งความคับแค้น** บางเรื่องก็ใช้วิธีแทรกความคิดเพื่อชีวิตไว้ในรูปแบบโรแมนติก เช่น นวนิยายขนาดสั้นเรื่อง **เพลงรักช่อดอกไม้ ขอความรักบ้างได้ไหม** นักเขียนบางคนเขียนในแนวนวนิยายต่างแดน คือใช้ฉากและตัวละครในอีกสังคมหนึ่งแทนเมืองไทย เช่น **ฤดูใบไม้ผลิจักต้องมาถึง** นวนิยายของวิทยากร เชียงกูล **ทำไม** ของสีฟ้า การชะงักงันของวรรณกรรมเป็นไปในราว 1 ปี คือปลายปี19 ถึง 20 แต่หลังจากการรัฐประหารตั้งแต่ 20 ตุลาคม 2520 เป็นต้นมา วรรณกรรมเริ่มคึกคักขึ้นใหม่เนื่องจากเหตุการณ์บ้านเมืองคลี่คลายสู่สภาวะที่ดีขึ้น การได้ประชาธิปไตยกลับมาแม้เพียงครึ่งใบก็ทำให้ถนนหนังสือราบเรียบกว่าเดิมและแม้จะมีนักเขียนหายหน้าไปหลายคน แต่ก็มีนักเขียนหน้าใหม่เกิดขึ้นทดแทนอีกหลายคนเช่นกัน ทั้งนี้ชี้ให้เห็นว่ามีการตื่นตัวทั้งวงการนักอ่านและนักเขียน วรรณกรรมประเภทสะท้อนปัญหาสังคมและแสวงหาความยุติธรรมในสังคมเป็นที่ยอมรับมากกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น

ความก้าวหน้าทั้งรูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมในยุคนี้เห็นได้ชัดในเรื่องสั้นมากกว่าวรรณกรรมรูปแบบอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะเรื่องสั้นเสนอความคิดได้กระทัดรัดและกระจ่างชัดตรงเป้าหมายสมบูรณ์กว่าเรื่องยาว วรรณกรรมเรื่องสั้นในแนวเพื่อชีวิตจึงขยายตัวในด้านปริมาณและคุณภาพมากกว่านวนิยาย เรื่องสั้นที่ครองตลาดหนังสือปัจจุบันมักเป็นเรื่องสั้นเพื่อชีวิตจากนักเขียนหน้าใหม่ซึ่งมาจากกลุ่มสังคมและอาชีพต่าง ๆ กัน อย่างไรก็ตามเรื่องสั้นประเภทหยิกแกมหยอก หรือหัวเราะชัด ๆ อย่างของไมตรี ลิมปิชาติ ชุดขาวเขื่อนของมนันยา เรื่องรักหวือหวาของคุภักษร ช่อลัดา รัศมีดารา รวมทั้งเรื่องสั้นนวนิยายที่ให้ความเพลิดเพลินด้วยสำนวนภาษาที่ประณีตละเมียดละไมและด้วยความที่ผู้อ่านชื่นชมในตัวผู้เขียนก็ได้รับความนิยมด้วย เช่น งานเขียนของสิริมา อภิจาริน และจันทร์ำไพ งานเรื่องสั้นเกิดความนิยมอย่างกว้างขวางด้วยการสนับสนุนจากสถาบันต่าง ๆ ให้มีการประกวด เช่น การประกวดเรื่องสั้นของหนังสือพิมพ์เดลิไทม์ สตรีสาร สมาคมภาษาและหนังสือ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย การคัดเลือกเรื่องสั้นลงในโลกหนังสือฉบับเรื่องสั้นและให้รางวัล "ช่อการะเกด" แก่เรื่องสั้นดีเด่น ตลอดจนกลุ่มวิจารณ์วรรณกรรมเรื่องสั้นในปัจจุบันที่กระทำกันอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ เช่น กลุ่มวรรณกรรมพินิจ ซึ่งทำมาแล้ว 2 ปี คือ **10 เรื่องสั้นสร้างสรรค์ไทย ปี 2521** และ **เรื่องสั้นสร้างสั้น "22** นิตยสารและวารสารต่าง ๆ มักจะกันเนื้อที่สำหรับเรื่องสั้นเสมอ เหล่านี้ทำให้เรื่องสั้นไทยมีพัฒนาไปมาก เรื่องสั้นในยุคหลัง 6 ตุลาคม เป็นต้นมา จึงเป็นอย่างที่สุชาติ สวัสดิศรี กล่าวไว้ในการอภิปรายครั้งหนึ่งว่า ".....หลัง 6 ตุลาคมเป็นต้นมา ดูเหมือนจะมีการประสานรูปแบบและเนื้อหามากขึ้น คือเนื้อหาไม่ทิ้งความเข้มข้น ส่วนรูปแบบเท่าที่ศึกษาดูก็ให้ความสำคัญกับศิลปะมากขึ้น นักเขียนใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอย่าง ปณิธาร สายไทจำลอง ฝั่งชลจิตร พิเชียร สูญโญ มาลา คำจันทร์ ชับจำปา เหลืองฝ้ายคำ ชาติ กอบจิตติ ปรารถนา บ้านไผ่ ประมวล มณีโรจน์ รุ่งอรุณ และอีกหลาย ๆ คน รู้สึกว่าความเข้มข้นที่ได้

จากการอ่านนั้นยังมีอยู่ คือมีเนื้อหาในทางสร้างสรรค์ แต่ทางรูปแบบก็ดูเหมือนมีการนำเสนอเทคนิคใหม่ ๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นเทคนิคในการคัดสลับย้อนไปย้อนมา หรือเทคนิคในการใช้ตัวละครเดินเรื่องแบบสัญญลักษณ์หรือจิตใต้สำนึก....."[1]

อย่างไรก็ตาม ความจริงข้อหนึ่งที่ต้องยอมรับก็คือ แม้ว่าวรรณกรรมเพื่อชีวิตเหล่านี้จะสร้างความเจริญเติบโตทางปัญญาให้แก่ผู้อ่านในวงที่กว้างขวางกว่าเดิมและมีการพัฒนาไปทางด้านผู้เขียนอยู่มากก็ตาม แต่ก็เป็นเพียงกลุ่มผู้เขียนและผู้อ่านเพียงจำนวนหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่จำนวนข้างมากของผู้อ่านหนังสือออกเขียนหนังสือเป็นทั้งประเทศ ฉะนั้น จึงเป็นอย่างที่ผู้พิมพ์จำหน่าย * ท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า"...ชาวบ้านไม่ต้องการงานสร้างสรรค์ชาวบ้านต้องการก้องหล้า สุรไกร ครับ....." ดังนั้นเมื่อพิจารณาวรรณกรรมปัจจุบันในวงกว้างแล้ว จะพบวรรณกรรมที่หลากหลาย ทั้งวรรณกรรมเพื่อชีวิต วรรณกรรมเพื่อความบันเทิง และวรรณกรรมแต่ละชนิดก็ยึดกลุ่มผู้อ่านมากน้อยแตกต่างกันไป มีผู้วิเคราะห์ไว้โดยแบ่งตามลักษณะสัญญลักษณ์[2] สรุปได้ดังนี้

1. **แบบสนองอารมณ์หรือแบบดอกไม้** ได้แก่งานวรรณกรรมที่มุ่งให้ความพึงใจแก่ผู้อ่านทั้งเนื้อหาและรูปแบบ งานประเภทนี้แบ่งออกได้เป็นอีก 2 ชนิดคือ

1.1 แบบดอกไม้หอม คือวรรณกรรมที่เน้นด้านเสริมสร้างอารมณ์พึงใจแต่ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ผู้อ่าน ไม่ได้ส่งเสริมหรือมอมเมาผู้อ่านให้เกิดความคิดผิดพลาด แต่บางครั้งยังให้ข้อคิดดี ๆ แทรกไว้ด้วย งานชนิดนี้ถึงแม้จะไม่ถึงกับเกิดประโยชน์ทางปัญญาเป็นอย่างยิ่งแต่ก็ไม่เกิดโทษ งานชนิดนี้มี 2 ลักษณะคือ ส่วนหนึ่งดีที่เนื้อหา ซึ่งให้ความเพลิดเพลินให้ความรู้ หรืออารมณ์ตลกขบขันบ้าง เช่น เรื่องของ จันทร์ำไพ มนันยา รัศมีดารา นันทนา วีระชน วลัย นวาระ ไมตรี ลิมปิชาติ วาณิช จรุงกิจอนันต์ ฯลฯ ส่วนอีกชนิดหนึ่งดีเพราะรูปแบบซึ่งมักเน้นกลวิธีนำเสนอให้น่าสนใจ มีการจบโดยหักมุมอย่างคาดไม่ถึง ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินในการติดตามการดำเนินเรื่อง อาจจะเป็นเรื่องสืบสวนสอบสวน เรื่องรักเพ้อฝัน หรือเรื่องผี นิยายวิทยาศาสตร์ โบราณคดีก็ได้ และผู้เขียนใคร่จะเพิ่มเติมว่างานประเภทนี้ยึดครองกลุ่มคนอ่านเป็นจำนวนสูงที่สุดและทุกเพศทุกวัยทุกชั้น

1.2 แบบดอกไม้พิษ ได้แก่งานเขียนที่มุ่งเน้นอารมณ์พึงใจ แต่มีลักษณะมอมเมายั่วยุผู้อ่านไปในทางไม่ดีไม่งามโดยที่ผู้เขียนขาดวิจารณญาณหรือข้ามเส้นศีลธรรมอย่างจงใจโดยไม่มีความรับผิดชอบต่อผู้อ่าน งานประเภทนี้คืองานเขียนที่มีเนื้อหายั่วยุกามารมณ์หรือเน้นค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง เช่นการห้ำหั่นกันด้วยกำลัง ความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

---

[1] สุราศิ ลวัลศิศิริ กล่าวไว้ในการอภิปรายเรื่อง "มองวรรณกรรมไทยในรอบปี '22" ซึ่งองค์กรวรรณกรรม จัดขึ้นเมื่อ 2 มกราคม 2523 ณ สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย อ่าน *โลกหนังสือ* ฉบับปีที่ 3 ฉบับที่ 10 กรกฎาคม 2523 หน้า 9.

[*] คือ สนธิ ลิ้มทองกุล

[2] ไพลิน รุ่งรัตน์, "ลักษณะสามแบบของงานวรรณกรรม," *โลกหนังสือ* ปีที่ 4 ฉบับที่ 1, ตุลาคม 2523 หน้า 20-29.

2. แบบสะท้อนภาพหรือแบบกระจกเงา เป็นงานวรรณกรรมที่มีคุณค่าต่อผู้อ่านสูงขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง คือผู้เขียนทำหน้าที่เป็นกระจกเงาสะท้อนภาพสังคมกลุ่มต่าง ๆ ที่ตนประสบมาอย่างใกล้ชิด งานเขียนในแนวนี้มีหลายประเภท เช่นสะท้อนภาพสังคมชั้นสูง ในสี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช **ร่มฉัตร** ของทมยันตี **ในฝัน** ของโรสลาเรน **มงกุฎที่ไร้บัลลังก์** ของลักษณาวดี **เกนรี-มายรี** ของโสภาค สุวรรณ เป็นต้น สะท้อนชีวิตผู้ดีใหม่ คือคนชั้นกลางที่เปลี่ยนฐานะเป็นคนชั้นสูง อาจจะเป็นในแง่เสนอภาพความหรูหรา รุ่มรวยในชีวิต หรือกระเทาะเปลือกผู้ดีใหม่ให้เห็นว่าถึงจะมีเงินแต่ก็ล้มเหลวในชีวิตอย่างเจ็บปวดด้วยปัญหาต่าง ๆ กัน เช่น **น้ำเซาะทราย ไฟหนาว เลื่อมสลับลาย** ของกฤษณา อโศกสิน **ฝันสีรุ้ง** ของสุวรรณี สุคนธา สะท้อนภาพคนชั้นกลางที่มักจะเป็นปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาความรัก ปัญหาเด็กวัยรุ่น ปัญหาคอรัปชั่น ปัญหาทางเพศ เป็นต้น เรื่องที่เด่นเช่น **ตะวันตกดิน เรือมนุษย์ ไฟพ่าย ปีกทอง** ของกฤษณา อโศกสิน **โอ้ มาดา ทางโค้ง** ของสีฟ้า **พระจันทร์สีน้ำเงิน ความรักครั้งสุดท้าย** ของสุวรรณี สุคนธา **ค่าของคน หนี้รัก สายใจ อุบัติเหตุ** ของทมยันตี เป็นต้น การสะท้อนภาพชนชั้นกรรมาชีพ คือวรรณกรรมที่มุ่งสะท้อนปัญหาของผู้คนที่ยากจน ทำงานหนักแต่แร้นแค้นและอดอยาก ส่วนมากปรากฏในงานเขียนเรื่องสั้นของคนรุ่นใหม่ ในนวนิยายก็เช่น **ลานลูกไม้** ของกฤษณา อโศกสิน ซึ่งกล่าวถึงชีวิตของแม่ค้าและคนขับแท็กซี่ในสลัมเทียบกับชีวิตเศรษฐีในลักษณะ "พบกันครึ่งทาง" ได้อย่างน่าอ่าน วรรณกรรมแนวนี้สะท้อนทั้งภาพของสังคมในเมืองและชนบทและเป็นกลุ่มคนต่าง ๆ กันไป

3. แบบชี้นำหรือโคมไฟ วรรณกรรมแนวนี้มีเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับแบบอื่น เพราะต้องพร้อมไปด้วยเนื้อหาสาระที่ดีเด่นและรูปแบบศิลปะที่สมบูรณ์ จึงจะสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อ่านให้คล้อยตามได้ อีกประการหนึ่งนักเขียนบางส่วนเห็นว่าการชี้นำผู้อ่านเป็นการดูถูกคนอ่าน จึงมักเลือกเสนองานในลักษณะการสะท้อนภาพ แล้วให้ผู้อ่านใช้วิจารณญาณตัดสินเองว่ามองเห็นปัญหาหรือจะแก้ไขปัญหาที่เห็นได้อย่างไรมากกว่า อีกประการหนึ่งสภาพสังคมมีส่วนสำคัญที่ผู้อ่านจะยอมรับงานเขียนชนิดนี้หรือไม่ด้วย งานประเภทนี้เท่าที่มีอยู่ได้แก่ **ก่อนไปสู่ภูเขา** ของสถาพร ศรีสัจจัง **งูกินนา** ของวัฒน์ วรรลยางกูร **จารึกบนหนังเสือ** ของสุรชัย จันทิมาธร และบทกวีของรวี โดมพระจันทร์ ฯลฯ วรรณกรรมประเภทนี้มีเงื่อนไขขึ้นอยู่กับสถานการณ์บ้านเมืองมาก ในสถานการณ์หนึ่งวรรณกรรมเหล่านี้อาจมีพลังในการปลุกเร้าอย่างมาก แต่ในอีกสถานการณ์หนึ่งวรรณกรรมเหล่านี้อาจจะไม่มีผลอะไรเลยหรือไม่ก็มีน้อยลง

วรรณกรรมทั้งสามแบบนี้เป็นขั้นตอนของการพัฒนาวรรณกรรมที่ต่อเนื่องกัน และแสดงพัฒนาการทางความคิดของนักเขียนด้วย งานทั้ง 3 ประเภทนี้ก็คงจะครองตลาดหนังสืออยู่ตลอดไป แต่นักเขียนอาจเปลี่ยนแปลงแนวการเขียนของเขาไปตามพัฒนาการของความคิดของเขา อย่างเช่นที่ กฤษณา อโศกสิน เปลี่ยนจากงานเขียนเพื่อความเพลิดเพลินอย่างเดียว

มาเป็นงานที่สะท้อนภาพและปัญหาของสังคม หรือสีฟ้าเปลี่ยนจากงานเพ้อฝันสำเริงอารมณ์มาจนถึงขั้นถกปัญหาความขัดแย้งในสังคมและชี้นำความคิด

การวิเคราะห์วิวัฒนาการของวรรณกรรมไทยปัจจุบันตั้งแต่เริ่มแรกมาจนปัจจุบันดังที่ได้ทำมานี้เป็นเพียงการสังเขปให้นักศึกษาได้มองเห็นความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมของไทยพอสมควร การพินิจพิจารณาวงวรรณกรรมไทยไม่มีวันที่จะเสร็จสมบูรณ์ไปได้ตราบเท่าที่กาลเวลายังไม่หยุดนิ่ง